

УДК:332.(35+332.14(447.43/.44)

Колесник Т.В.

Вінницький національний аграрний університет

ЦІЛЬОВЕ ПЛАНУВАННЯ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА ОСНОВІ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ ПОДІЛЬСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РАЙОНУ

Аналізуються міжрегіональні інтеграційні процеси, обґрунтовуються науково-методичні підходи до інтеграції на основі програмно – цільового методу та визначаються етапи її здійснення. Пропонуються пріоритети розвитку та ефективний міжрегіональний розвиток Подільського економічного району.

Ключові слова: інтеграція, програмно – цільовий метод, програма, міжрегіональний розвиток, пріоритети, концепція, стратегія.

Вступ. Ефективність регулювання великих економічних регіонів на зразок “Поділля” потребує практичного запровадження інструментарію організаційно-економічного, правового впливу та стратегічного визначення параметрів розвитку спеціалізованих територій на перспективу.

Міжрегіональна інтеграція на зразок економічного району “Поділля” передбачає нові організаційні форми регулювання цього процесу. Для цього визначаються необхідні елементи організаційного упорядкування макрорегіону які дозволять забезпечити оптимальні умови для реалізації політики міжрегіонального відтворення, орієнтованої на економічне зростання усіх галузей і територій макрорегіону, сприятливий економічний простір для сучасних видів діяльності і постіндустріального розвитку, адекватний рівень захисту економічних інтересів регіонів, що входять до макроекономічного утворення, умови для створення сучасної інституціональної інфраструктури регіональної політики і формування професійно діючих кадрів управління, відповідність критеріям регіональної політики Європейського Союзу. Передбачається, що формування економічного району “Поділля” як відносно самодостатньої одиниці адміністративно-територіального устрою країни слід проводити поетапно.

Цільове регулювання міжрегіонального розвитку “Поділля” пропонується на прикладі розробки і реалізації програми соціально-економічного розвитку

трьох регіонів(Вінницької, Хмельницької та Тернопільської областей), що входять в структуру макрорегіону.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що питаннями міжрегіональної інтеграції як держави загалом, так і її регіонів займалися і досліджували наукові школи і стійкі творчі колективи, які зробили методологію регіональних програма своєю основною справою. Серед них, у першу чергу, слід виділити відому школу Р.І. Шніпера і А.Г. Ангабегяна в Росії, а також українських дослідників цієї тематики М.І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, Б.М. Данилишина, А.Г. Мазура М.Ф. Тимчука, В.І. Пилу, М.Г. Чумаченка, Л.Г. Чернюк та інших. Водночас окреслена проблема є доволі складною і об'ємною, а тому потребує подальших системних досліджень.

Метою даної роботи є обґрунтування науково-методичних підходів до міжрегіональних інтеграційних процесів на основі програмно – цільового методу та визначення етапів її здійснення. І полягає в тому, щоб на основі концентрації фінансових і матеріальних ресурсів, активній державній підтримці створити реальні умови для розширеного економічного відтворення усіх територій економічного району.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи вітчизняний розвиток регіонального управління, слід відзначити, що поняття “програма” в його сучасному тлумаченні з'явилося в кінці 70-х років нинішнього століття як реакція на неможливість методами традиційного директивного планування вплинути на параметри ефективності розвитку регіонів.

З самого початку увага фахівців з програмно-цільового управління була сконцентрована на трьох основних сферах застосування регіональних програм: комплексного розвитку багатогалузевих народногосподарських комплексів, які займали території декількох регіональних утворень; комплексного розвитку окремих регіонів і територій (обласного, районного і місцевого масштабу); вирішення чисто галузевих проблем на регіональному і міжрегіональному рівнях [1, с. 247].

Проте адміністративно-командна економіка не змогла знайти ресурсне забезпечення для вирішення таких складних економічних завдань, а тому ці програми систематично не виконувались.

Розпочинаючи з 1995 року, в Україні і наука, і практика регулювання знову звернулася до програмно-цільового методу. Стало зрозуміло, що розбалансованість і асиметричність розвитку окремих регіонів в складі національної економіки не усувається чисто адміністративними урядовими рішеннями.

У цей час зусилля кращих науково-дослідницьких центрів України зосередились на теоретико-методологічному обґрунтуванні комплексних програм розвитку великих територій.

Зокрема, науково-дослідний інститут Міністерства економіки України розробив науково-методичні рекомендації щодо програм розвитку територій обласного рівня. Вони були схвалені колегією Міністерства економіки України і запропоновані для використання обласним управлінням економіки облдержадміністрацій та міст Києва і Севастополя. В цьому ж науковому центрі було завершено опрацювання методологічного підґрунтя для складання програм соціально-економічного розвитку міст обласного підпорядкування та адміністративних районів [2,3,4].

Галузевий науково-дослідний центр Академії наук України – Рада по розміщенню продуктивних сил України – опрацював методологію розробки програм міжобласного рівня, зокрема вченими цього закладу було закінчено розробку науково-технічної програми “Полісся”, яка охоплювала територію п’яти адміністративних областей.

На міжрегіональному рівні зосередився при обґрунтуванні змісту і технології здійснення програмних аспектів розвитку також Інститут регіональних досліджень Академії наук України (м. Львів). Цим закладом були розроблені на замовлення Кабінету Міністрів України проекти державних міжрегіональних програм розвитку Карпатського та Подільського економічних районів.

Методологічною основою для впровадження програмно-цільового підходу при регулюванні міжрегіональних економічних відносин на цей час слугували: Закон України “Про державне прогнозування та розробку програм розвитку України”, Положення Концепції державної регіональної політики, Закони України “Про місцеве самоврядування в Україні” та “Про місцеві державні адміністрації” [5,6,7].

Цільові установки пропонованих програм регіонального і міжрегіонального типу полягали в послідовному досягненні: досконалої структури господарського комплексу регіону обласного рівня; збалансованого розвитку великих однорідних територій, які включають декілька областей; формуванні ринкової, виробничої та соціальної інфраструктури на великих територіях; створенні єдиного стандарту якості життя як всередині регіону так і між регіонами; забезпеченні міжрегіонального обміну продукцією і послугами в рамках формування спільного національного ринку.

У залежності від специфіки структури економіки регіонів у програмах передбачалися пріоритети розвитку, такі як:

- удосконалення галузевої структури промисловості за рахунок диверсифікації виробництва, зменшення питомої ваги переробних галузей, випереджаючий розвиток наукомістких виробництв;

- активне здійснення санації та реструктуризації підприємств, їх технічного переозброєння, поглиблення міжрегіональної кооперації;

- переорієнтація окремих підприємств машинобудівної, обробної та інших галузей на випуск якісних товарів народного споживання, дефіцитних комплексів машин і устаткування для сільського господарства, будівництва, харчової та переробної промисловості, таропакувальних матеріалів, медичного обладнання тощо.

Таким чином, у програмі кожного конкретного регіону в залежності від природних умов, мінерально-сировинних запасів, спеціалізації виробництва, концентрації промисловості і, відповідно, його структури економіки виникає специфічна сукупність цілей, завдань та засобів розв'язання економічних та соціально-культурних проблем. Але й за цих умов принциповим залишається положення про необхідність дотримання пріоритетів загальнодержавного значення та органічного розвитку продуктивних сил регіонів із завданнями структурної та інституціональної перебудови народного господарства країни в цілому. При цьому пріоритетні напрями встановлюються з урахуванням реальних внутрішніх можливостей регіону щодо фінансових, матеріальних, людських ресурсів, а також коштів, передбачених на розвиток відповідних сфер і галузей.

В технологічному плані розробку, наприклад, міжобласної програми слід здійснювати в такій послідовності:

а) аналіз досягнутого стану соціально-економічного розвитку економічного району на початок прогнозованого періоду, виявлення найгостріших проблем і диспропорцій у господарському комплексі та причин його виникнення;

б) обґрунтування цілей, завдань і пріоритетів у соціально-економічному розвитку на прогнозований період, визначення засобів розв'язання виявлених проблем, розробка відповідних заходів з урахуванням формування ринкових відносин, раціонального використання природно-ресурсного та виробничо-технічного потенціалу;

в) узгодження основних завдань і параметрів проекту програми з намірами центральних і місцевих органів влади, із пропонуваними підприємствами і організаціями усіх форм власності проектами планів з питань, пов'язаних з обслуговуванням населення, станом соціальної, демографічної і екологічної ситуації;

г) складання проекту програми і подання його у встановлені терміни на розгляд відповідних обласних державних адміністрацій і рад з подальшим погодженням у Міністерстві регіональної політики та будівництва Кабінету Міністрів України;

д) розгляд проекту програми обласними органами влади й управління, визначення та уточнення обсягів фінансових ресурсів до неї на подання на затвердження відповідної обласної Ради;

е) затвердження до фінансування програм соціально-економічного розвитку економічних районів Кабінетом Міністрів України.

Слід зауважити, що розрахунки основних показників програми доцільно здійснювати у двох варіантах (мінімальний і максимальний) в залежності від визначених завдань та очікуваних фінансових ресурсів.

Для забезпечення тісної взаємодії в реалізації програми та спрямування зусиль на її виконання є необхідність при обласних Радах кожного регіону, що входить в економічний район, створювати відповідні координаційні ради та фонди. Головне їх завдання – забезпечити систематичний контроль за виконанням показників програми на території області, підготовка пропозицій щодо ліквідації відставання у виконанні програмних заходів, а також мобілізація коштів переважно від приватних структур на нарощування інфраструктури переважно ринкового характеру.

Методологічний підхід щодо регулювання міжрегіональних економічних відносин на основі програмно-цільового методу можна прослідкувати на прикладі модифікованої Державної програми розвитку Поділля, яка була розроблена згідно постанови Кабінету Міністрів України від 12 квітня 1995 року Інститутом регіональних досліджень НАН України, Міністерством економіки України та Вінницькою, Тернопільською і Хмельницькою державними адміністраціями.

Досягнення поставленої мети повинно реалізовується через вирішення таких завдань: розробити та запровадити ефективні механізми державної підтримки розвитку економічного регулювання територіальними соціально-економічними процесами; створити сприятливі умови для залучення інвестицій для реалізації програмних заходів; забезпечити конкретні структурні зрушення в господарському комплексі макрорегіону з метою оптимізації однорідного економічного простору; підвищити ефективність розвитку господарства макрорегіону за рахунок здійснення комплексу заходів по технічному переозброєнню підприємств на основі впровадження передових енерго- та ресурсозберігаючих технологій; здійснити необхідні заходи по забезпеченню нарощування експортного потенціалу та виробництво імпортозаміненої продукції; задіяти в господарський обіг місцеві мінерально-сировинні ресурси,

забезпечивши їх комплексне використання; завершити реформування агропромислового комплексу, забезпечити поступовий ріст обсягів сільськогосподарської продукції, здійснити заходи по технічному переоснащенню підприємств харчової та переробної промисловості, налагодити випуск таропакувальних матеріалів, забезпечити випуск технічних засобів для транспортування, зберігання та комплексної переробки сировини; налагодити оптимальні внутрі- та міжрегіональні зв'язки, підвищити рівень розвитку виробничої інфраструктури; здійснити заходи по стабілізації демографічної ситуації та оптимізації зайнятості населення, забезпечити розвиток соціальної сфери у сільській місцевості.[8, с.485]

Визначені Концепцією стратегічні орієнтири соціально-економічного розвитку “Поділля” обумовлюють етапність реалізації практичних заходів задля їх досягнення: I етап – 2005-2009 рік; II етап – 2010-2015 рік; III етап – 2015-2020 рік.

Загальний обсяг асигнувань, необхідний для фінансування програми, обрахований реально-умовно в сумі 26000 млн. грн. (табл. 1).

Таблиця 1. Зведені реально-умовні дані про фінансове забезпечення Державної програми соціально-економічного розвитку “Поділля”
1. Загальний обсяг фінансування програми в реально-умовних коштах 2010-2013 рр.

	Обсяг фінансування, млрд. грн.	У тому числі			
		2010	2011	2012	2013
Державна програма соціально-економічного розвитку Поділля на підпрограмах – всього	16000	4000	4000	4000	4000
В тому числі:					
1. Агропромисловий комплекс	4500	800	900	1100	1700
1.1. Сільське господарство	3500	700	700	1000	1100
1.2. Харчова і переробна промисловість	900	100	130	170	500
1.3. Виробнича інфраструктура АПК	150	34	37	42	47
2. Машинобудування	400	100	120	170	10
3. Легка промисловість	600	100	200	140	160
4. Освоєння мінерально-сировинних ресурсів	500	150	220	60	70
5. Соціальна сфера	4800	1300	1300	1100	1100
6. Виробнича інфраструктура	3500	700	900	900	1000
6.1. Електроенергетика і енергопостачання	2500	500	700	700	600
6.2. Транспортна інфраструктура	700	160	180	200	160

6.3. Зв'язок	160	40	40	40	40
7. Рекреаційна індустрія	400	70	130	100	100
8. Екологічна безпека	150	30	40	40	40
9. Відновлення історико-культурної спадщини	80	20	20	20	20
10. Зовнішньоекономічна діяльність	1200	800	200	100	100

Найбільша частка коштів передбачена на реалізацію заходів по розвитку провідних галузей спеціалізації макрорегіону, а також підвищення рівня виробничої та соціальної інфраструктури. Зокрема, на розвиток агропромислового комплексу припадає 28% від всього обсягу асигнувань; на соціальну сферу – 30%; на виробничу інфраструктуру – 21,5%. В загальному обсязі фінансування програми питома вага державного бюджету складає – 23%, місцевих бюджетів – 12%, власних коштів підприємств – 32%, зарубіжних інвестицій – 13%, позабюджетних фондів – 15%.

Найбільша частина коштів державного бюджету припадає на програми: “Соціальна сфера” – 10%, “Виробнича інфраструктура” – 65,4%, “Агропромисловий комплекс” – 11,6%. У той же час з державного бюджету передбачається профінансувати лише 10% вартості підпрограми “Агропромисловий комплекс”, 9,5% - підпрограми “Освоєння мінерально-сировинних ресурсів. Промисловість будівельних матеріалів”, 35,6% - підпрограми “Машинобудування”, 18% - підпрограми “Легка промисловість”.

В розрізі областей розподіл фінансування виглядає наступним чином: Вінницька – 33,2%, Тернопільська – 18,6%, Хмельницька – 48,2%.

Із загальної суми асигнувань, передбачених на реалізацію програмних заходів, у Вінницькій області припадає: на державний бюджет – 5,4%, кошти підприємств – 39,4%, закордонні інвестиції – 25,7%, позабюджетні кошти – 0,8%, інші джерела – 20,5%; у Тернопільській області: державний бюджет – 13,4%, місцеві бюджети - 12,2%, кошти підприємств – 32,5%; у Хмельницькій області: державний бюджет – 37,2%, місцеві бюджети – 16,5%, кошти підприємств – 26,5%, закордонні інвестиції - 6%, позабюджетні кошти – 1,2%, інші джерела – 12,5%.

Для оперативного управління програмою та організації виконання передбачених нею заходів створюється спеціальний орган – департамент, підпорядкований Міністерству регіональної політики та будівництва України.

До основних функцій, створених під програму департаменту відносяться: організація фінансування передбачених програмних заходів; контроль за виконанням запланованих заходів усіма учасниками програми, незалежно від їх підпорядкованості та форм власності; коригування програми, погодження та внесення до неї змін і доповнень; внесення пропозицій у відповідні органи

державної і регіональної влади стосовно фінансування програми і економічного режиму її реалізації; координація діяльності міністерств і відомств, органів місцевої влади та інших учасників виробничо-господарської діяльності незалежно від форм власності; налагодження міжрегіонального обміну продукцією, послугами та інформацією в напрямку створення єдиного соціального середовища в територіальних одиницях економічного району; налагодження зовнішньоекономічних зв'язків та сприяння залученню інвестицій у реалізацію програми; організація науково-економічного моніторингу реалізації програми, її нормативне забезпечення; організація реклами, інформаційно-видавнича діяльність.

Незважаючи на те, що програма сформована на основі селективного вибору пріоритетних заходів і проектів, для їх реалізації необхідні значні асигнування. Оскільки в умовах економічної кризи питання державних гарантій фінансової підтримки є досить проблематичним, вихід із ситуації вбачається в розв'язанні двох ключових проблем:

а) впровадженні механізмів залучення для реалізації програм додаткових (небюджетних) коштів;

б) створенні сприятливого економічного режиму для учасників програми.

Висновки. Отже, досвід реформування економічної системи регіонів України, застосування різних за змістом і цілями механізмів регулювання розвитку областей, міст та районів у рамках економічного простору макрорегіонів показує, що програмно-цільовий метод залишається і в нових умовах господарювання ефективним засобом організації управлінської діяльності на однорідних територіях.

По-перше, програмний метод підвищує наукову і практичну обґрунтованість соціально-економічних, нормативно-правових та організаційних заходів у рамках ефективного механізму регулювання пропорцій економічного відтворення у напрямку вдосконалення економічного простору країни;

По-друге, такий метод дозволяє більш ефективно і раціонально використовувати фінансові, трудові, матеріально-сировинні та природні ресурси окремих територій макрорегіональних економічних утворень;

По-третє, програмно-цільовий метод у великій мірі сприяє міжрегіональному обміну між регіонами продукцією і послугами, чим сприяє формуванню однорідного економічного середовища і, відповідно, спільного національного ринку;

По-четверте, зазначений метод дозволяє регіональним органам влади і місцевого самоврядування разом з центральними органами управління спрямувати спільні зусилля на цілеспрямоване вирішення невідкладних

економічних проблем, активно впливати на стабілізацію у соціально-економічній та соціальній сферах.

Література

11. Лексин В.Н., Швецов А.М. Государство и регионы: теория и практика государственного регулирования территориального развития/ В.Н. Лексин, А.М. Швецов. – М.: УРСС, 1997. – 372с.
12. Мазур А.Г. Програмні сегменти управління регіональним розвитком/ А.Г. Мазур // Продуктивні сили і регіональна економіка. – К.: РВПС НАН України. – 2001. – С.206-212.
13. Пила В. Абрамов В. Програмно-цільовий метод управління соціально-економічним розвитком регіонів/В. Пила В. В.Абрамов // Економіка України. – 1999. - №9. – С.32-39.
14. Пила В., Абрамов В. Деякі підсумки і перспективи розвитку регіонів України/ В. Пила, В. Абрамов // Економіка України. – 1999. - №1. – С.40-47.
15. Закон України “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України” №1602-III від 23.03.2000р. / Відомості Верховної Ради України. – 2000. - №25. – С.442-449.
16. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 20.05.1997р. №280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - №24. – С.379-429.
17. Закон України “Про місцеві державні адміністрації” №586-XIV від 09.03.1999р. - №18. – С.3-22.
18. Продуктивні сили економічних районів України / Данилишин Б.М., Чернюк Л.Г., Горська О.В., Фащевський М.І. – К.: ЗАТ “Нічлава”. – 2000. – 520с.

Summary

Target planning of interregional integration on the base of programme and target method of Podillya economic district. / T.V. Kolesnik

Interregional integration processes are analyzed, scientific and technological approaches to integration on the basis of programme and targeted method are

substantiated, steps of its realization are established. Priority directions for efficient integration development are proposed.

Key words: integration, programme and target method, program, interregional development, priorities, concept, strategy.

УДК 330.101.541:334.012.64

Л.А Феняк., ст. викладач

О.Ю. Мойсеєва

Вінницький національний аграрний університет

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розглянуто динаміку розвитку малих підприємств в Україні, охарактеризовано макроекономічні показники, що супроводжували цей процес. Проаналізовано вплив функціонування малих підприємств на економіку країни.

Ключові слова: малий бізнес, малі підприємства, макроекономічні показники, цикл життєдіяльності.

У сучасній економіці співіснують та органічно доповнюють малий, середній та великий бізнес, але на відміну від двох останніх малий бізнес має досить велике значення. Малий бізнес — це найчисленніша категорія суб'єктів господарювання, де найбільш повно поєднується приватна власність та кінцеві результати економічної діяльності. Малий бізнес є невід'ємним, економічно та соціально значущим сектором сучасної ринкової економіки. Рівень його розвитку — важливий показник соціально-економічної та політичної стабільності, здатності суспільства протистояти внутрішнім та зовнішнім потрясінням. Основним чинником збалансування всього спектра суспільних відносин, усунення економічних диспропорцій, формування ефективного конкурентного середовища є малий бізнес як наймасовіша, найдинамічніше і гнучка форма ділового життя. Саме завдяки йому відбувається структуризація ринків, забезпечується еластичність попиту та пропозиції, мобілізується і відтворюється основна маса національних ресурсів. Тому малий бізнес є базовим структурним елементом сучасної ринкової економічної системи.

На кінець 1992р. в Україні було зареєстровано 102000 малих підприємств, із яких функціонувала тільки половина. Розвиваючись,